

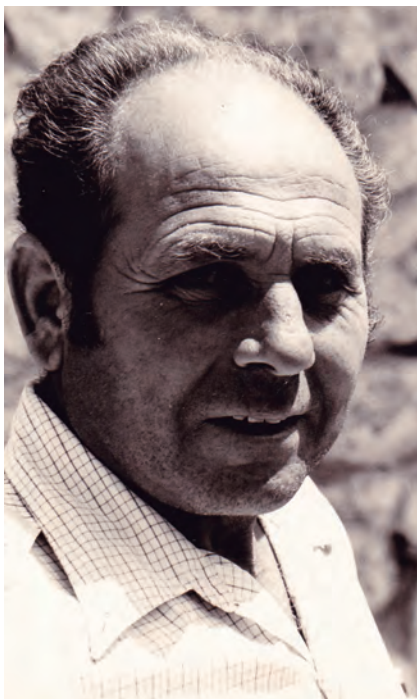
Memòries d'Eivissa en guerra (III): en Joan Tur Guasch

per *Francisca Riera Escandell*

En Joan Tur Guasch va néixer a can Lavilla, vora es Prat, a Talamanca, el 13 de gener de 1923. Vam tenir una xerrada ben llarga i molt agradable quan recerca fonts orals de persones que haguessin viscut la nostra Guerra Civil per tal de conèixer quin record els havia quedat d'aquells dies.¹ En Joan encara ni havia complert els 14 anys quan començà la contesa, i en la seua família ningú estava mesclat en política ni varen estar implicats en cap dels fets bèl·lics ocorreguts a Eivissa. Només dos cosins seus hagueren de marxar al front, com tants d'altres joves eivissencs: «amb només 18 anys –em contà en Joan–, se'ls emportaren a Mallorca, i d'allí, després d'unes poques setmanes d'instrucció, cap a la batalla de l'Ebre».

En sabia molt de la guerra, perquè era un home culte i molt llegit, i sempre s'havia interessat per aquest tema. Amb tot, els valuosos records directes que en Joan tenia d'aquells dies eren, principalment, de la vida que en aquell temps es feia a Eivissa i d'algun dels fets que va presenciar.

Va començar a anar a escola quan encara hi havia la monarquia, tenia de mestre a un català que li deien don Eusebio, i recordava que quan va entrar la República, a l'a-

A dalt, a l'esquerra, en Joan Tur Guasch «Fluixà», de Jesús. A la dreta, en Joan de petit (el nen gran) amb el seu germà Toni (fotos: arxiu familiar).

bril del 31, van canviar el quadre del rei Alfons XIII que tenien a l'escola per un altre d'Alcalá-Zamora, primer president del nou règim. Just va acabar l'escola una mica abans de l'esclat de la guerra, a l'estiu del 36.

D'abans de la República, encara que era molt petit, també se'n recordava bé de les *bunyolades* que es feien per les eleccions: «perquè saps què era? –em va dir–, una festa i una *juerga*». Per això en guardava bona memòria. «Es que manava era es vell Abel –continuava explicant-me–, que era sa mà dreta d'en Verga a Mallorca –es refereix al magnat Joan March–, i saps per què li deien Verga? Perquè va començar sent pastor de gorrins». L'o-

ponent era Carles Roman, «però es que era viu menjava bunyols a sa banda de n'Abel i a sa banda d'en Roman, i llavò es vot el donava a qui volia».

Els diumenges, el que li agradava molt a en Joan era anar al cine, sobretot a veure pel·lícules de l'oest. Em contava que tota la gent de la rodalia de Jesús i dels baixos de Sant Jordi i Sant Rafel anaven aquell dia a Vila, al carrer de sa Font Vella: «de cap a cap estava plenet de gent de tota classe, a festejar, ses al·lotes festejaven amb tots, i ses velles anaven darrere, es que estaven pes pobles de fora anaven an es poble, i es hòmens feien sa manilla, ses dones sa majoria es quedaven a ca seua, que era s'estil que hi havia llavor...»

1. Recerca emmarcada dins la beca de memòria històrica 2010 del Consell Insular d'Eivissa, amb el títol «Records de la guerra civil. La percepció dels eivissencs del conflicte bèl·lic». Aquesta entrevista, així com la resta de fonts orals recopilades dins el projecte, es troba dipositada a l'Arxiu d'Imatge i So del Consell d'Eivissa.

Maria Guasch Torres, de can Ric de Cala Llonga, la mare d'en Joan (arxiu familiar).

De la guerra, el que més record li havia deixat eren, com sol passar, els fets més traumàtics, com quan el bombardeig nacional del 13 de setembre de 1936 sobre Vila: «es diumenge que tiraren ses bombes va ser després d'haver dinat, tres avions en forma de triangle, es dia abantes ja havien vengut a agafar es reconeixement des poble, i ja havien agafat nota d'allà on hi havia metralladores, però metralladores petites –em matisà–, no n'hi havia d'aquestes grosses antiaèries. Damunt es cantó des Montesol² hi havia una metralladora, sa bomba en comptes de caure damunt es Montesol va caure davant, que hi havia s'estany d'en Patriciet». Aquella mateixa nit, des de Talamanca, on vivien, sentiren el «pa-pa-pa-pa» de l'afusellament massiu dels presos del Castell.

També recordava un altre bombardeig, aquest efectuat pels republicans, el del cuirassat alemany Deutschland, que el 29 de maig de 1937 es trobava a l'avantport d'Eivissa junt amb dos altres vaixells alemanys, el cabler *Neptun* i el destructor *Leopard*: «naltros estàvem damunt s'era batent aquell dia, i

2. En aquell moment el Montesol s'anomenava Grand Hotel.

quan veig aquell zum-zum-zum, aquella xiuladissa..., allò deixa un xiulo del dimoni que deixa sord per un temps, mos fotérem tots en terra, naltros i es animals que batien damunt s'era. Això era una tarda, aquells barcos de dins es port se les donaren a fer fum, i tot va quedar encallat de fum. A un barco li va caure una bomba damunt sa coberta i va fer foc, mentre va ser de nits vérem aquell fogueral».

Els mijorals i l'Horta

Del que més informació em va donar, emperò, va ser de l'Horta de Jesús, on havia nascut, i de la vida dels mijorals.³

Encara que ell va treballar de picapedrer des dels 16 anys i fins a jubilar-se, els seus pares varen ser mijorals tota la vida, i coneixia bé l'ofici. La finca de can Lavilla, encara que estava aferrada a les feixes del prat de ses Monges, ja no formaven part d'aquest singular sistema de regadiu amb fibres, eren terres de regadiu, d'horta, que aprofitaven l'aigua de sa Séquia Llavanera.

«Es pla de Vila, es pla de ses Salines i es pla d'Arabí, de Santa Eulària –recordava en Joan– era lo més ric d'Eivissa en s'assumpte d'hortada. Sa Séquia Llavanera, quan jo era al·lot, rajava tot s'any, es riu de Santa Eulària rajava tot s'any, tots es terrenys baixos de sa vora podien regar des riu. Jesús, començant dalt de can Clavos, de can Picaferro fins as port de Vila, regava de sa Séquia Llavanera. Naltros érem sa darrer casa, regàvem es dijous tarda i vetlada i es diumenge també de tarda i vetlada, i això m'empipava perquè de voltes no podia anar an es cine, per mor de regar».

Es Pla és una zona que és força propensa a inundar-se, de fet, en Joan es recordava molt bé de l'anomenada «torrentada grossa»,

3. Usam aquí la forma «mijoral» que s'usa a Eivissa en comptes de la de *majoral* i que, segons el *Diccionari català-valencià-balear*, deriva d'aquesta amb contaminació de *mig*, i que denomina l'arrendatari d'una finca rústica, que dona la meitat dels fruits al propietari.

ocorreguda el 7 de juliol de 1931, quan una forta tempesta descarregà durant tot el dia: «ses garbes de blat de dalt s'era de can Lavilla anaren a s'Illa Plana, i moltes a la mar, hi havia un metre d'aigua des de Jesús avall. Allò va ser una mar».

Ses Feixes, m'explicà en Joan, tant el prat de Vila com el de ses Monges, solien ser de gent humil que vivia a Vila i que les treballava i se n'alimentava. Eren hortets on s'hi sembraven cols, faves, moniatos..., «cada qual tenia sa seua feixa, també hi tenien animalets, dos o tres cabres, no més, un porc...», també algunes finques de secà tenien una feixa as Prat per fer menjar per als animals: «abans de sa guerra a ses Feixes no hi vivia gairebé ningú, perquè era molt humit, s'únic que hi va fer casa era en Pereta, ell hi va fer una bona casa i allí es va casar, llavò amb sa guerra molts reformaren i vivien a sa mateixa feixa, per sortir de Vila».

En canvi, les finques de l'Horta, més extenses i amb casa, eren d'amos de Vila i estaven treballades per mijorals. Can Lavilla era de la família dels Llobet: «l'amo era n'A-cisclo Llobet, es güelo des de sa farmàcia». L'avi d'en Joan va dur el seu pare allí quan encara era fadrí, i allí es va casar i s'hi va estar 26 anys. Son pare era en Joan Tur Roig *Fluixa*, sa mare na Maria Guasch Torres, de can Ric de Cala Llonga.

Per la tradició hereditària eivissenca, encaminada a no dividir les propietats, ja molt petites, el gros de les terres quedava a mans de l'hereu, el fill gran de la família. Als fills segons els pertocava la llegítima, que podien cobrar en diners: «si no hi havia prou terra, a ca seua els hi compraven carros i mules, i a ses finques d'aqueixos senyors de Vila. Es güelo meu van dir que li havien donat 200 duros i amb això es va comprar dos carros, dos mules, i a fer de mijoral». Els mijorals es partien a mitges amb l'amo tot el que se sembrava, «sa menja de lo que donava allí la tenies franca, tenies que dur un senalló cada setmana a l'amo, normalment es diumenges, i es sous que feies de ses hortalisses també, es diumenges es

A dalt, en la fotografia de l'esquerra, en Joan quan feia el servei militar a la Marina. En la fotografia de la dreta, en Joan, a l'esquerra, amb sa mare, a sobre un asenet, i un dels seus germans (fotografies: arxiu familiar).

partia, l'amo contava, la meitat dins es seu calaix i la meitat per tu».

Però a Eivissa el mijoral havia d'aportar *s'arreuada*, el conjunt d'animals, carros i estris per treballar la terra. En Joan m'explicà que sa llei des mijorals eivissenca era molt més desfavorable que la de Mallorca: «allí els hi diuen mitgers, es guanys es parteixen meitat de cada un, com a Eivissa, però *s'arreuada* també és a mitges. Sa llei de mijorals d'Eivissa era contrària a això, per entrar a una finca, com ara an es Pla, d'horta, almenys havies de tenir dos mules bones, o dos cavalls, dos carros, un de barana i un de calaix, tot això pagat des mijoral. Quan venia sa contribució en feien pagar sa meitat an es mijoral; tots es animals de preu pagats des mijoral, si es morien a compte teua; tot això no era raonable; vuit dies

abans de Nadal i fins Cap d'Any et podien *desavisar*, i per Sant Joan havies de sortir i buscar-te una altra finca. És a dir, es senyors, en aquell temps manaven amb sos mijorals com qui maneja esclaus, per això avui no n'hi ha cap».⁴

Ell ja no va voler fer de mijoral: «llavò ja va començar sa indústria des turista, sa indústria de fer cases

i hotels, i es guanyava més, i mira, vaig començar a treballar de picapedrer», però lamentava l'abandonament en què va quedar tot es Pla, tant ses Feixes com la zona de l'Horta, i enyorava quan es torrent de sa Llavanera encara aportava aigua a la zona i tot es trobava sembrat fins a la mar: «llavò s'aigua dolça anava a la mar, ara és la mar que ve cap aquí».

Fe d'error: A l'article «Memòries d'Eivissa en guerra (II): en Xico Coves» (*Eivissa* núm. 60), es va consignar com a any del seu naixement el 1907. En realitat Francesc Costa Torres havia nascut el 5 de febrer de 1905 i acabava de complir 32 anys quan va morir.

FRANCISCA RIERA ESCANDELL
HISTORIADORA ■

4. Sobre com es regia en el dret foral eivissenc el règim de mijorals, l'article de J. Costa Ramon: «Derecho Foral Ibicenco: La aparcería» a *Revista Ibiza* núm. 29 (1949). També el recentment desaparegut Mariano Llobet Roman, en un capítol de les seues memòries publicat al *Diario de Ibiza* de 19 de juny de 2016, tractava el tema, en aquest cas des del punt de vista dels amos, i hi afirmava que «las relaciones entre el dueño y el aparcerero eran siempre afectuosas y casi familiares»; com podem observar, la visió d'en Joan no era la mateixa.